

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ละครวิทยุ เป็นสื่อบันเทิงที่นำเสนอทางวิทยุกระจายเสียงมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่กิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย เริ่มดำเนินการเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2473) โดยละครวิทยุในสมัยแรกๆ นั้น เจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้แสดงเอง ซึ่งเริ่มจากการแทรกบทเจรจา สลับกับมโหรีในละครประเภทต่างๆ เช่น ละครนอก ละครใน ละครร้อง จึงอาจกล่าวได้ว่า ละครวิทยุในปัจจุบัน มีวิวัฒนาการมาจากศิลปะการแสดงในยุคนั้น แล้วจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เข้ากับยุคสมัย จนกลายมาเป็นละครวิทยุในยุคปัจจุบัน เช่น จากเสียงมโหรีก็กลายมาเป็น เสียงดนตรีประกอบ จากการบอกกล่าวในเรื่อง การเจรจาเป็นบทกลอน ก็มาใช้วิธีสนทนาโต้ตอบกันตามรูปแบบของชีวิตประจำวัน เป็นต้น แนวทางพัฒนาการของสื่อบันเทิงดังกล่าวมานี้ ตามความคิดเห็นของผู้วิจัยนั้นเห็นว่า สิ่งที่ถูกกล่าวมาก็คือจุดกำเนิดของการแสดงละครวิทยุในประเทศไทยนั่นเอง

อุบลวรรณ บิณฑิพนะโฆษิต (2528) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของละครวิทยุ จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นประวัติของละครวิทยุในประเทศไทยที่น่าสนใจว่า

....ละครวิทยุในสมัยแรกๆ เล่นจากละครทุกประเภท ได้แก่ ละครนอก ละครใน ละครร่ำ ละครร้อง ละครย่อย โดยเฉพาะบทพูด (ต่อมาเรียกรวมเป็นละครวิทยุหมด) ในสมัยนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ นิทานดนตรี และละครดนตรี.....การแสดงละครวิทยุแบบเหมือนชีวิตจริง (REALISTIC) เพิ่งเกิดขึ้นก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย ผู้ที่ริเริ่มคือ "คณะบ้านกับโรงเรือน" กรมโฆษณาการในสมัยนั้น ได้เรียกการแสดงละครวิทยุแบบนี้ว่า "นาฏกรรมวิทยุ" เป็นการแสดงที่แตกต่างจากแนวเดิม คือ การแต่งเรื่องยึดเอาความจริงของชีวิตเป็นหลัก มักเอาเค้าโครงเรื่องมาจากฝรั่ง เช่น เรื่องแมวดำ ของ เอ็ดการ์ แอลแลนโป เป็นต้น แต่เอามาดัดแปลงให้เป็นชีวิตของไทยๆ....เมื่อสถานีวิทยุ ท.ท.ท. เริ่มก่อตั้ง ละครเรื่อง "ล่องไพร" ที่สรรพลีรี วิริยะลรี เป็นคนจัด เอาเรื่องมาจาก น้อย อินทนนท์ หรือ มาลัย ชูพินิจ ก็ดังเอามากๆ แต่ก็ดังเฉพาะผู้แสดงชุดเดิมเท่านั้น พอเปลี่ยนผู้แสดง ก็ไม่ดังเหมือนเก่า และที่

ท.ท.ท. นี้เอง ก็เป็นจุดก่อตัว ของละครที่เราเรียกว่า "ละครประจำวัน" หรือ "SOAP OPERA"...

หลังจากนั้น ละครวิทยุประจำวันจึงได้เกิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2498 โดยละครวิทยุประจำวันเรื่องแรกคือ "หนี่ชีวิต" นำแสดงโดย อาคม มกรานนท์ และเย็นจิต สัมมาพันธ์ แต่ระยะเวลาการส่งเพียงวันละ 15 นาที จึงยังไม่มีลักษณะของละครวิทยุประจำวันเหมือนกับปัจจุบัน คือมีเวลาของการนำเสนอตั้งแต่ 30 นาทีขึ้นไป

ต่อมาคณะ "กมลพิศมัย" จึงเป็นผู้เริ่มนำเสนอละครวิทยุประจำวันอย่างสมบูรณ์แบบ คือมีการนำเสนอติดต่อกันทุกวัน ด้วยเวลาที่น่าสนใจต่อวันไม่ต่ำกว่า 30 นาที ละครวิทยุประจำวันที่คณะกมลพิศมัย นำเสนอเป็น เรื่องแรกคือเรื่อง "น้ำตาที่ไร้ค่า" ด้วยความนิยมของผู้ฟัง จึงทำให้เกิดคณะละครวิทยุติดตามมาอีกหลายคณะ เช่น คณะนิลิกานนท์ , เสนีย์ บุชปะเกษ, กันตนา, แก้วฟ้า, 213 เป็นต้น และนับตั้งแต่ยุคนี้เป็นต้นมา ละครวิทยุประจำวัน ก็เป็นสื่อบันเทิงทางวิทยุกระจายเสียง ที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้ฟังมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าละครวิทยุประจำวันแต่ละเรื่อง จะมีความยาวโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 30 ตอนขึ้นไป ผู้ที่ฟังละครวิทยุก็จะติดตามรับฟังอย่างต่อเนื่อง เป็นการยืนยันถึงอรรถรส ความสนุกสนาน ที่ผู้ฟังได้รับจากละครวิทยุประจำวัน

เนื่องจากละครวิทยุ เป็นการเล่าเรื่องด้วยบทบาทการแสดง ด้วยวาทกรรมของผู้แสดง เพื่อให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของตัวละคร จนเกิดเป็นเนื้อหาเรื่องราวของละครวิทยุแต่ละเรื่องนั้น สิ่งที่ละครวิทยุนำเสนอเพื่อบอกเล่าเรื่องราวต่อผู้ฟังในแต่ละวัน จึงเป็นบทบาทการดำเนินชีวิต อันเป็นวิถีชีวิตประจำวันของตัวละครในโลกของละครวิทยุ ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาว่า ตัวละครได้แสดงลักษณะวิถีชีวิตประจำวันที่น่าสนใจต่อผู้ฟังอย่างไร ในละครวิทยุยุคปัจจุบัน และผู้ที่สร้างสรรค์ละครวิทยุ นั้น มีกลวิธีอย่างไร ที่นำเสนอเนื้อหาเรื่องราว และลักษณะวิถีชีวิตประจำวันของตัวละคร ในละครวิทยุ ได้เป็นที่น่าสนใจ และน่าติดตามรับฟัง แม้ละครวิทยุจะมีความยาวแต่ละเรื่องหลายสิบตอน แต่ก็ยังมีกลุ่มผู้ฟังที่ติดตามฟังละครวิทยุอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น โดยสรุปที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ จึงเนื่องมาจากการที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า ละครวิทยุที่มีการนำเสนอกันเป็นประจำทุกวันนี้ ตัวละครได้แสดงออกถึงวิถีชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร ในโลกของละครวิทยุ โดยละครวิทยุที่นำมาเป็นกรณีศึกษาเรื่อง "เกิดเป็นผู้ชาย" นี้ เป็นละครวิทยุของคณะ "เกศทิพย์" ที่นำเสนอใน พ.ศ. 2536 ซึ่งตามความคิดเห็นของผู้วิจัย มีความเห็นว่า สิ่งที่ได้พบจากการศึกษาในเรื่องลักษณะวิถีชีวิตประจำวันของตัวละครนี้ อาจสะท้อนภาพลักษณ์ทางสังคมของยุคสมัยได้พอสมควร และการศึกษาถึงกลวิธีการสร้างสรรค์ละครวิทยุที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง ให้เกิดการติดตามรับฟังที่คึกคัก ก็จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาสำหรับผู้ที่ต้องการทราบแนวทางของการผลิตสื่อละครวิทยุ ให้สัมฤทธิ์ผลต่อไปในอนาคต

ปัญหานำการวิจัย

ละครวิทยุที่นำเสนอในปัจจุบัน (พ.ศ. 2536) นั้น มีวาทกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะวิถีชีวิตประจำวันอย่างไร และผู้ส่งสารหรือผู้ผลิตละครวิทยุ มีกลวิธีสร้างสรรค์ละครวิทยุ ที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังอย่างต่อเนื่องได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะของวิถีชีวิตประจำวัน ที่แสดงออกทางวาทกรรม ในสื่อละครวิทยุ
2. เพื่อศึกษาถึงกลวิธีการสร้างสรรค์ของผู้ผลิตละครวิทยุ ที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้รับสารได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

1. วาทกรรมที่แสดงออกในละครวิทยุในปัจจุบัน (พ.ศ. 2536) นั้น เป็นวาทกรรมที่มีการสื่อความหมายถึงลักษณะวิถีชีวิตประจำวันของตัวละคร สิ่งที่ได้รับสารได้ฟังจากละครวิทยุนี้

นอกจากอรรถรส ความเพลิดเพลิน ที่ได้รับจากความเป็นสื่อบันเทิงของละครวิทยุแล้ว ก็ยังได้รับรู้ถึงลักษณะวิถีชีวิตประจำวันของตัวละคร ในละครวิทยุด้วย

2. ผู้ผลิต หรือผู้สร้างสาร ของสื่อละครวิทยุ มีกลวิธีการสร้างสรรค์ละครวิทยุ อันเกิดจากประสิทธิภาพของผู้ผลิต ที่ทำให้สื่อละครวิทยุ สามารถสร้างอรรถรส ให้กับผู้ฟัง ทำให้เกิดความสนใจติดตามรับฟัง

ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากหัวข้อการวิจัย เน้นไปที่เนื้อหาของสาร และกระบวนการของผู้ส่งสาร ที่สามารถสร้างอิทธิพล และความพึงพอใจให้ผู้รับสารมีการติดตามรับฟัง ผู้วิจัยจึงได้เลือกองค์กร ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา คือละครวิทยุคณะ "เกศทิพย์" เพราะเป็นคณะละครวิทยุ ที่มีจำนวนการผลิต และความพร้อมทางด้านองค์กร บุคลากร ในทีมงานผลิตละครวิทยุ มากกว่าคณะอื่นๆในปัจจุบัน เป็นองค์กรผู้ผลิตละครวิทยุที่มีกระบวนการผลิตที่ครบวงจร และมีผลงานละครวิทยุ ที่นำเสนอผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นองค์กรที่มีปัจจัยทางการผลิตละครวิทยุอย่างครบถ้วน ทั้งด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร ทำให้สะดวกต่อการแสวงหาข้อมูล สำหรับการวิจัยภาคสนามได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์

ในลำดับต่อมา ผู้วิจัยได้คัดเลือกละครวิทยุ เพื่อมาเป็นกรณีศึกษา สำหรับการวิเคราะห์วาทกรรม คือละครวิทยุเรื่อง "เกิดเป็นผู้ชาย" ซึ่งเป็นผลงานชิ้นเอกของคณะ "เกศทิพย์" ประจำปี พ.ศ. 2536 ได้มีการนำเสนอทางสถานีวิทยุ วพท. AM ความถี่ 711 KH₂ ในวันเสาร์ ตั้งแต่เวลาประมาณ 13.00-16.00 น. เป็นการนำเสนอติดต่อกัน 75 ตอน เพื่อให้ผู้ฟังรับฟังต่อเนื่องอย่างสนุกสนาน โดยช่วงเวลาดังกล่าวนี้อ ถือเป็นเวลาที่ผู้ผลิตมักจะเลือกละครวิทยุที่เห็นว่ามีคามสนุกสนาน และเป็นที่ยอมรับของผู้ฟังเป็นจำนวนมากมานำเสนอ ถือเป็นช่วง PRIME TIME ของละครวิทยุ สำหรับละครวิทยุที่มี โดยช่วงเวลาที่นำเสนอละครเรื่อง "เกิดเป็นผู้ชาย" นี้คือ ตั้งแต่วันเสาร์ที่ 13 มีนาคม - วันเสาร์ที่ 15 พฤษภาคม 2536 รวมระยะเวลา 2 เดือน 75 ตอน สำหรับเหตุผลที่เลือกละครเรื่องนี้ เป็นตัวแทนในการศึกษาวิจัยถึง

วาทกรรม ที่แสดงถึงวิถีชีวิตประจำวัน จากบรรดาละครวิทยุที่ทำการเผยแพร่ ในปี พ.ศ. 2536 ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เพราะเป็นละครวิทยุที่ผลิตโดยคณะ "เกศทิพย์" ซึ่งนับว่าเป็นองค์กรที่ดำเนินธุรกิจ และทำการเผยแพร่ละครวิทยุประจำวัน (DAYTIME SERIAL) เป็นจำนวนมากกว่าองค์กรผู้ผลิตรายอื่นๆ ในปีพ.ศ. 2536

2. ได้รับการยืนยันจากคุณกัลยา ทิมพงษ์ เจ้าขององค์กรผู้ผลิตว่า เป็นผลงานละครวิทยุชิ้นเอกของคณะเกศทิพย์ สำหรับปี พ.ศ. 2536 โดยมีข้อสนับสนุน คือ

- เป็นละครที่คณะเกศทิพย์ จะทำการเก็บรักษาไว้เป็นผลงานแห่งปี โดยในปี พ.ศ. 2536 นี้เริ่มการเก็บรักษาในรูปแบบของเทปประเภท เทป REEL ที่มีอายุการใช้งานและการเก็บรักษาที่ทนทานกว่าเทปประเภท CASSETT

- ผลของละครเรื่องนี้ เป็นที่กล่าวขวัญ และพึงพอใจจากผู้ฟังเป็นอย่างมาก โดยวัดจากผลสะท้อนกลับจากโทรศัพท์ และจดหมาย ของผู้ฟัง (เป็นข้อมูลที่ได้รับจากคุณกัลยา ทิมพงษ์)

- เป็นละครที่คุณกัลยา ทิมพงษ์ สร้างสรรค์เค้าโครงเรื่อง (PLOT) และบทละครวิทยุ ขึ้นมาเอง โดยการสร้างจินตนาการจากสิ่งที่พบเห็น, การเดินทางต่างประเทศ และจากสภาพแวดล้อมทางสังคม

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยเรื่องวิถีชีวิตประจำวัน ที่แสดงออกทางวาทกรรม ในละครวิทยุคณะ "เกศทิพย์" พ.ศ. 2536 นี้เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงเนื้อหา (TEXT) ของละครวิทยุ และผู้ส่งสารหรือผู้ผลิต (SENDER) เพื่อศึกษาถึงลักษณะของวิถีชีวิตประจำวันของตัวละคร ที่แสดงออกทางวาทกรรมในละครวิทยุ โดยการนำวาทกรรมมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ และการศึกษาถึงกลวิธีการสร้างสรรค์ละครวิทยุ ของผู้ส่งสาร โดยการศึกษาวาทกรรมนั้น จากละครวิทยุที่ได้คัดเลือกมาเป็นกรณีศึกษาเรื่อง "เกิดเป็นผู้ชาย" และการวิเคราะห์ผู้ส่งสาร คือคุณกัลยา ทิมพงษ์

นิยามศัพท์

1. ละครวิทยุประจำวัน (RADIO DRAMA OR DAYTIME SERIAL)

การแสดงละคร ที่นำเสนอทางสื่อวิทยุกระจายเสียง โดยออกอากาศเป็นเรื่องราวต่อเนื่องกันเป็นประจำทุกวัน โดยการกำหนดเวลานำเสนอที่แน่นอน เนื้อหามักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม เช่น รัก วิชา ชิงดีชิงเด่น เมียน้อยเมียหลวง แม่ผัวลูกสะใภ้ เป็นต้น โดยใช้กลวิธีการนำเสนอ หรือที่เรียกว่า ศิลปะการแสดง และองค์ประกอบต่างๆในการแสดงละครวิทยุ เช่น การใช้น้ำเสียงแสดงอารมณ์ ดนตรี เสียงประกอบประเภทต่าง รวมทั้งแนวทางเลือกสรรคำพูดที่ใช้เป็นบทละครวิทยุ ที่รวมกันเป็นวาทกรรมทางละครวิทยุนั้น สร้างอารมณ์ที่สนุกสนานดึงดูดความสนใจ ให้ละครวิทยุมีผู้ติดตามรับฟัง

2. วิถีชีวิตประจำวัน (WAY OF LIFE)

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ วิถีชีวิตประจำวัน หมายถึง พฤติกรรม หรือกิจกรรม ที่ตัวละครต่างมีการกระทำ ที่แสดงออกทางวาทกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จนเป็นพฤติกรรมสังคมของตัวละคร วิถีชีวิตประจำวันในโลกของละครวิทยุ มีข้อจำกัดของสื่อละครวิทยุ คือ มิได้มีการแจกแจงนำเสนอถึงวิถีชีวิตประจำวันในส่วนที่เป็นรายละเอียด เช่น การล้างหน้า แปรงฟัน อาบน้ำ อันเป็นกิจวัตรประจำวันที่ทุกคนต้องปฏิบัติ ดังนั้น พฤติกรรมที่พบจากวาทกรรมของตัวละครโดยส่วนใหญ่ อันเป็นพฤติกรรมที่ตัวละครต่างปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน โดยสอดคล้องกับเนื้อหาการดำเนินเรื่อง พฤติกรรม หรือกิจกรรมเหล่านั้น เรียกได้ว่า เป็นลักษณะวิถีชีวิตประจำวัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องวิถีชีวิตประจำวัน ที่แสดงออกทางวาทกรรมในละครวิทยุนี้ ผลของการศึกษาวเคราะห์ที่ตัวเนื้อหาของสาร โดยการศึกษาจากวาทกรรมที่แสดงออก ที่ทำให้ทราบถึงลักษณะของวิถีชีวิตประจำวันของตัวละคร และจากการศึกษาจากผู้ส่งสาร ที่ทำให้ทราบถึง

กลวิธีการสร้างสรรค์ละครวิทยุ ให้เป็นสื่อบันเทิงที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ในด้านการดึงดูดความสนใจให้ติดตามรับฟังอย่างต่อเนื่องนั้น ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้ก็คือ สามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์สื่อละครวิทยุ สำหรับภาครัฐ หรือเอกชน ที่ต้องการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ให้ผู้รับสารมีความสนใจติดตามรับฟัง และรับรู้เข้าใจในสิ่งที่ผู้ส่งสาร ต้องการให้เกิดการรับรู้ได้ในที่สุด

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย